

din Camii (1155-1156), Aksaray Ulucamii (XII. yüzyıl), Harput Sâre Hatun Camii (XII. yüzyıl), Siirt Ulucamii (XIII. yüzyıl), Birgi Ulucamii (1322), Malatya Ulucamii (1376-1377), Bursa Ulucamii (1399), Manisa İvaz Paşa Camii (1484) ve Niğde Sungur Bey Camii (XVI. yüzyıl) minberleri yer almaktadır.

Kündekârînin yine aynı zaman sürecinde ve daha çok Anadolu'da uygulanan üç taklit tarzı (literatürde sahte / yalancı kündekârî) bulunmaktadır. Ancak bunların yapılışı gerçek kündekârîden daha kolay değildir; taklit denilmelerinin sebebi sadece ona benzetilmiş olmalarıdır.

1. Çakma-kabartma kündekârî. Bu teknikte ahşap levhalar üzerine içleri yine genelde arabesk motiflerle doldurulan geometrik şekiller kabartma olarak ve birbirinden ayrıık biçimde işlenmiş, aralarına ayrıca hazırlanan çerçeve çıtaları çivilerle çakılmıştır. Bu tekniğin başlıca örnekleri Ankara Alâeddin Camii (1197-1198), Kayseri Ulucamii (1205), Kayseri Huand Hatun Camii (1237), Ankara Kızıl-bey Camii (XIII. yüzyıl), Divriği Ulucamii (1228-1229) ve Ankara Arslanhane Camii (1289-1290) minberleriyle Kastamonu Candaroğlu Mahmud Bey Camii'nin (1366) kapısıdır. **2. Çakma-yapıştırma kündekârî.** Kündekârî görünümünü veren bütün parçalar ayrı ayrı hazırlanıp ahşap levha üzerine tutkal ve çivi yardımıyla tesbit edilmiştir. Başlıca örnekler Anka-

ra Ahî Elvan Camii'nin minberi (1382), Merzifon Çelebi Sultan Medresesi'nin dış kapısı (XV. yüzyıl) ve Amasya Mehmed Paşa Camii'nin (1495) kapısıdır. **3. Kabartma kündekârî.** Ahşap levha kündekârî izlenimi verecek şekilde kabartmalarla süslenmiştir. Aslında teknik açıdan kündekârî ile en küçük bir ilişkisi bulunmadığı halde bu adla anılmasının sebebi sadece görünüm itibarıyla ona benzeresidir. Bu tarzda kabartmaların yüksekliği diğerlerine oranla daha düşük seviyededir. Kayseri Ulucamii (1205), Ankara Hoça Paşa Camii (XIII. yüzyıl), Karamanoğlu İbrâhim Bey İmaretî (XIII. yüzyıl), Ermenek Akmesicid (1300) ve Beyhekim Mescidi (XIII. yüzyıl) kapıları bu teknikte yapılmış eserler arasındadır. Taklit kündekârî tekniklerinin her üçünde de yekpâre levha kullanıldığı için zamanla çatılma ve yarılmalar meydana gelmiştir.

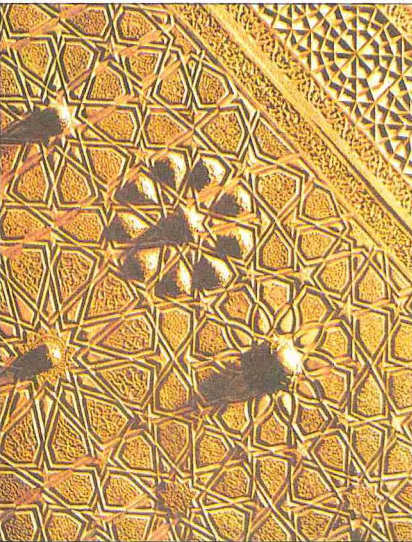
BİBLİYOGRAFYA :

Steingass, *Dictionary*, s. 1004, 1053, 1054-1055; Şükûn, *Farsça-Türkçe Lûgat*, III, 1589, 1590; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1984, s. 608, 639; Can Kerametli, "Osmanlı Devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, Sedef, Bağ ve Fildişi Kakmalar", *TET.D*, V (1962), s. 5-13; M. Zeki Oral, "Anadolu'da San'at Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *VD*, V (1962), s. 23-79, rs. 1-42; Gönül Öney, "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", *STY*, sy. 3 (1970), s. 135-150; Erdem Yücel, "Türk Sanatında Ağaç İşçiliği", *TDA*, sy. 82 (1993), s. 169-194; "Kündekârî", *SA*, III, 1194-1195.

ERDEM YÜCEL

Kündekârî teknikinde yapılmış Bursa Ulucamii'nin minberinden detay

KÜNDÜRİ

(الکندری)

Ebû Nasr Amîdülmülk İmâdüddin Mansûr b. Muhammed el-Kündürî (ö. 456/1064)

Selçuklu veziri.

415'te (1024) Nişâbur'un Turaysîs bölgesindeki Kündür köyünde doğdu. Bazı kaynaklarda adı Muhammed b. Mansûr olarak kaydedilmektedir. Şeybânîler'in Benî Cerrâh koluna mensup olan ailesi Herat'a yerleşmişti. Babası Kündür köyünün dihkani idi.

Tahsilini Nişâbur'da tamamlayan Kündürî, şair Bâharzî ile birlikte Muvaffak Hibetullah b. Muhammed'in derslerine devam etti. Fikhla meşgul oldu, Arapça ve Farsça'yı öğrendi. Sultan Tuğrul Bey Nişâbur'u fethedince (429/1038) Muvaffak Hibetullah b. Muhammed'e fasih Arapça ve Farsça bilen birini kâtip olarak

görevlendirmek istediğini söyledi; o da Kündürî'yi tavsiye etti. Başlangıçta saraydaki kapıcı ve hâciblerin teftişi (iş-râfû'l-bâb) ve istihbarat işleriyle ilgili bir göreve getirilen Kündürî bu görevden hoşlanmayınca Hârizm'in idaresine memur edildi. Hârizm'de bulunduğu sırada Tuğrul Bey onu muhtemelen Hârizmşah ailesinden bir hanımı kendisine istemesi için görevlendirdi. Fakat Kündürî bu hanımla kendisi evlendi ve ardından Tuğrul Bey'e isyan etti. Ancak sığındığı kalede ele geçirilerek sultanın ordugâhına götürüldü ve onun emriyle hadım edildi. Diğer bir rivayette ise onun Tuğrul Bey'den korkup evlenecek durumda olmadığını ispat için kendini hadım ettirdiği kaydedilir. Tuğrul Bey, Kündürî'yi hadım ettirerek cezalandırmakla beraber ehliyet ve liyakatinden dolayı onu görevinde bıraktı ve muhtemelen emir-i şikâr tayin etti. Kündürî, reisü'r-rüesâ Ebû Abdullah Hüseyin b. Ali b. Mikâil'in vezirliği sırasında Dîvânü'r-resâil'de kâtip olarak çalıştı. Ebû Muhammed Hasan ed-Dihistânî (İbnü'l-Esîr, IX, 526) veya Ömerek er-Ribâtî'den sonra vezir tayin edildi (447/1055). Kündürî, Hemedan'da İbrâhim Yinal tarafından kuşatılan Tuğrul Bey'e yardıma gitmedi, mağlûp olduğuna dair haberler üzerine sultanın üvey oğlu Enûşîrvân'ı Selçuklu tahtına çıkarmaya kalkıştı (450/1058). Oğuzlar'ın tepkisi üzerine Ahvaz'a kaçıp Hezâresb b. Bengîr'e sığındı. Daha sonra affedilerek Tuğrul Bey'in yanına döndü ve Kutalmış'ın isyanını bastırmakla görevlendirildi. Tuğrul Bey'in ölüm haberi üzerine başşehir Rey'e döndü ve onun vasiyetine uyarak Çağrı Bey'in oğlu Süleyman'ı tahta çıkardı. Fakat Kutalmış'ın büyük bir tehlike teşkil edeceğini anlayıp Alparslan'ı sultan ilân etti (455/1063).

Alparslan tahta çıkınca Kündürî'ye vezirlik görevini sürdürmesini söyledi. Ancak nüfuz ve kudretini Kündürî ile paylaşmak istemeyen Nizâmülmülk, bazı emirlerle iş birliği yaparak Süleyman'ın kendisinden önce sultan ilân edilmesinden dolayı Kündürî'ye kırgın olan Alparslan'ı onu öldürmesi hususunda ikna etti. Bunun üzerine Alparslan, Kündürî'yi tevkiף ve mallarını müsaderе ettirip Merverrûz'a gönderdi ve orada hapsetti (7 Muharrem 456/31 Aralık 1063). Kündürî, bir yıl hapis yattıktan sonra sultanın görevlendirdiği iki gulâm tarafından katledildi (16 Zilhicce 456/29 Kasım 1064). Cenazesi Kündür köyüne götürülerek orada defnedildi.

Tuğrul Bey zamanında Selçuklular'la Abbâsîler arasındaki münasebetlerin geliştirilmesinde Kündürî'nin büyük katkıları olmuştur. Tuğrul Bey'in Bağdat'a ilk girişinde (447/1055) kendisine refakat eden Kündürî, Halife Kâim-Biemrillâh'ın kızı Seyyide Hatun'la Tuğrul Bey'in evlenmesi konusunda önemli rol oynamış, tehdit dahil çeşitli yollara başvurarak halifeyi ikna etmeyi başarmıştır. Halife tarafından "seyyidü'l-vüzerâ" lakabı verilen Kündürî, 13 Şâban 454'te (22 Ağustos 1062) Tebriz dışında kıyılan nikâhta Tuğrul Bey'in vekili sıfatıyla hazır bulunmuştur. Tuğrul Bey'in daha önce dört vezir değiştirdiği halde ölümüne kadar sekiz küsur yıl Kündürî ile çalışması ve kendisine çok geniş yetkiler vermesi onun devlet idaresinde ne derece yetenekli olduğunu göstermektedir.

Kündürî kitâbetteki mahareti, fesahat ve belâgatı, akıl ve feraseti, cömertlik ve adaletiyle temayüz etmiş, bu meziyetlerinden dolayı Ebîverdi, Surredürre, Ali b. Hasan el-Bâharzî ve Lâmiî Gûrgânî gibi şairler tarafından övülmüştür. Bâharzî'nin onun hadım edilmesi üzerine yazdığı tesliyetnâme devrin şairleri tarafından takdirle karşılanmıştır. Ancak Mu'tezilî-Şîî olan Kündürî'nin Şâfiîler'le Eş'arîler'e düşmanlığı ve özellikle İmam Şâfiî aleyhindeki konuşmaları yüzünden Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî ve İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî gibi âlimler Horasan'ı terk ederek kendisine tepki göstermişlerdir. Onun Horasan camilerinde Râfizîler'le birlikte Eş'arîler'in de lânetlenmesini istediği, ancak daha sonra bu tavrından vazgeçtiği rivayet edilir. Ulemâyı, şair ve edipleri destekleyen Kündürî imar faaliyetlerinde de bulunmuş, medrese, mescid ve ribâtlar yaptırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lâmiî Gûrgânî, *Divân* (nşr. M. Debîr-i Siyâki), Tahran 2535 şş., s. 1-11, 29, 59, 68-73, 82-86, 98-106, 132-134; Ali b. Hasan el-Bâharzî, *Dümyetü'l-kaşr* (nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv), Kahire 1971, II, 230-245; Beyhakî, *Târîh* (Hüseynî), s. 130, 190-191; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 226, 234, 238-239; Râvendî, *Râhâtü's-sudûr* (Ateş), I, 96-97, 107-109, 115; *Ahbârü'd-devletî's-Selcûkiyye* (Lugal), s. 16-18; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Bûndârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), s. 2, 7, 30; İbn Halikân, *Vefeyât*, V, 138-143; Reşidüddin, *Camî'ü't-tevârih* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, II/5, s. 23-26, 29-30; Nâsirüddin Münşî-i Kirmânî, *Nesâ'imü'l-eshâr* (nşr. Celâleddin Hüseyin-i Urmevî), Tahran 1337 şş., s. 48-49; Hindüşâh es-Sâhibî, *Tecâribü's-selef* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran 1357 şş., s. 261-266, 279, 346; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXVI, 304-305; Sa-

fedî, *el-Vâfi*, V, 71-74; Hândmîr, *Düstürü'l-vüzerâ* (nşr. Saîd-i Nefîsî), Tahran 2535 şş., s. 83, 148-149, 153; Browne, *LHP*, II, 173-175; Abbas İkbâl, *Vezâret der 'Ahd-i Selâtin-i Bûzûrg-i Selcûki*, Tahran 1338 şş., s. 42-43; G. Makdisî, *İbn 'Aqîl et la résurgence de l'Islam traditionaliste au XIe siècle (Ve siècle de l'Hégire)*, Damas 1963, s. 106-107, 124-127; ayrıca bk. İndeks; a.m.f., "al-Kunduri", *EP* (İng.), V, 387-388; C. L. Klausner, *The Seljuk Vezirate, A Study of Civil Administration 1055-1194*, Cambridge 1973, s. 11, 19, 25, 29, 42-43, 52, 57-58, 60, 69, 74-77, 105; Mehmet Altay Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, İstanbul 1976, tür.yer.; a.m.f., *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1992, III, 7-11; ayrıca bk. İndeks.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

KÜNHÜ'L-AHBÂR

(كنه الأخبار)

Âlî Mustafa Efendi'nin
(ö. 1008/1600)

dünya tarihi olarak
kaleme aldığı eseri.

Müellifin müslüman tarih yazımına mükemmellik kazandırmak amacıyla kaleme aldığını ifade ettiği eserin yazma nüshası yaklaşık 1000 sayfa ve dört bölümden (rükün / erkân) meydana gelmektedir. Birinci bölüm yaratılıştan Hz. Muhammed'e kadar olan tarihe, ikinci bölüm Emevî ve Abbâsîler dönemine, üçüncü bölüm Türk ve Moğol hânedanlarının tarihine, dördüncü bölüm Osmanlı tarihine ayrılmıştır. İlk bölümde ayrıca coğrafya ve etnolojiyle ilgili konular, eserin sonunda da biyografiler ihtiva eden ilâve bir kısım düşünülmüş, ancak eserin mukaddimesinde belirtilen bu planlama tam olarak gerçekleşmemiştir. Bunun yerine bölümlerin muhtevası şu şekildedir: Birinci bölüm Hz. Âdem'den Hz. Yûsuf'a kadar olan peygamberler ve hânedanlar tarihini; ikinci bölüm Hz. İsâ ve Hz. Muhammed'e kadar olan peygamberler tarihini, ilk sahâbîlerin ve I. (VII.) yüzyılın önemli şahsiyetlerinin biyografilerini, on iki imamın hayatını, İnan ve Ptoleme hânedanları tarihini; üçüncü bölüm Emevî ve Abbâsîler dahil pek çok müslüman hânedanın tarihini; dördüncü bölüm başlangıçtan 1005 (1596) Eğri seferine kadar olan Osmanlı tarihini içine alır. Bu son bölümde ayrıca devlet adamları, âlim ve şairlere ait uzun biyografiler, Osmanlılar'ın aslı, etnolojileri ve idarecilerinin durumuyla ilgili müstakil kısımlar da bulunmaktadır.

Kitap içindeki verilerle müellifin diğer eserlerinden çıkarılan bilgilere göre *Kün-*

hü'l-ahbâr'ın yazımına muhtemelen 1000 (1592) yılı kışında başlanmıştır. Müellif, eser üzerinde sekiz (bir başka yerde on) yıl çalıştığını ve sürekli değişiklikler yaparak ilâveler (ta'likat) yazdığını söylemektedir. 1008'de (1599-1600) Kahire'ye giden Âlî'nin burada da kitap üzerinde çalışmaya devam ettiğine dair işaretler vardır. Muhtemelen dördüncü bölümün son redaksiyon nüshalarından birinin 1599'dan sonra Kahire'de görülmüş olması (de Sacy, I [1882], s. 141-143) ve Âlî'nin bu tarihten sonraki eserlerinde *Künhü'l-ahbâr*'dan alıntılarının bulunması onun eserin bir veya birkaç nüshasını beraberinde Kahire'ye, ardından sancak beyliğine tayin edildiği Cidde'ye götürdüğünü göstermektedir.

Künhü'l-ahbâr Osmanlı tarih yazıcılığında son derece önemli bir mevki işgal eder. Eserin zaman içerisinde gördüğü kabul ve hissettirdiği ağırlık, sayıları yüzlerle ifade edilen yazma nüshalarının mevcudiyetinden de anlaşılmalıdır. Muhtemelen henüz ortaya çıkmamış pek çok nüshası da bulunmaktadır. Osmanlı tarih yazıcılığında istisnâ kabiliyetlere sahip olduğu hemen herkesçe kabul edilen Âlî Mustafa Efendi *Künhü'l-ahbâr*'ı yazarken farklı özellikte pek çok kaynak kullanmıştır. Bunların başında yazılı kaynaklar gelmektedir ve ilk üç bölüm için başvurulan kaynak sayısı 200 kadardır. Nitekim mukaddimede 100 eser ve otuz kadar müellif ismi verilmektedir. Bu kaynakların bir kısmı günümüze ulaşmamıştır. Âlî'nin zikrettiği kaynaklar Kur'an, mevcut tarihler, biyografiler, ansiklopediler, ahlâk ve siyaset kitapları, kozmografiler, coğrafya, hukuk, edebiyat ve belâgat kitapları gibi eserlerdir. Bunlar arasında İbn Cerîr et-Taberî, İzzeddin İbnü'l-Esir, Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, Mîrhând ve Adudüddin el-İcî tarihleri, Vâsîf Şah'ın *el-'Acâ'ib*'i, Diyarbekrî'nin *Târîhu'l-hamîs*'i, Kisâî'nin peygamberler tarihi başta gelenlerdir. Dördüncü bölümde bunların dışında elli kaynak daha kullanılmıştır. Âlî bu bölümün mukaddimesinde bunlardan dokuzunu açık olarak zikreder. Ayrıca kendisine ait başka eserlerden de sık sık faydalanmış, bunlardan bazılarının bölümleri *Künhü'l-ahbâr*'da âdetâ aynen ıktibas edilmiştir. Meselâ Şehzade Selim ve Bayezid arasındaki Konya savaşı ile II. Selim'in cülüsüne kadarki olayları ele aldığı *Nâdirü'l-me-hârib* (1567-1569), bizzat katıldığı 1578-1580 Gürcistan ve Şirvan seferiyle bu